

НИЗЕЛЬСЬКИЙ ЮРІЙ МИКОЛАЙОВИЧ 1939–2007

Юрій Миколайович Нізельський народився у місті Дніпропетровську, де у 1956 р. закінчив середню школу із золотою медаллю. Вищу освіту здобув у Дніпропетровському хіміко-технологічному інституті, який у 1961 р. закінчив за спеціальністю „технологія основного органічного синтезу і синтетичного каучуку”.

Проблемами хімії високомолекулярних сполук Ю.М. Нізельський займався з 1961 р. в Інституті хімії полімерів і мономерів АН УРСР, спочатку на посаді інженера, і до останнього дня працював провідним науковим співробітником Інституту хімії високомолекулярних сполук НАН України. У відділі кінетики та механізму реакції полімеризації ним вперше проведені систематичні дослідження механізму гомогенного каталізу реакції уретаноутворення хелатними сполуками міді, за результатами яких захистив кандидатську дисертацію у 1972 р. Основним напрямом досліджень стало вивчення впливу процесів комплексоутворення каталізатора з компонентами реакційної системи на кінетику уретаноутворення та можливий механізм реакції. Методами електронної-, ІЧ- та ЕПР-спектроскопії досліджені активні центри реакції. Також проводив квантово-хімічні розрахунки електронних характеристик різних комплексів. Ю.М. Нізельський був провідним фахівцем у галузі гомогенного каталізу полімеризаційних процесів координаційними сполуками металів. Отримані в цьому напрямі результати органічно увійшли до монографії „Каталитические свойства 3-дикетонатов металлов” (1983 р.), яка є першою монографією з гомогенного металокомплексного каталізу полімеризаційних процесів і давно стала бібліографічною рідкістю.

У 1976 р Ю.М. Нізельський рішенням Президії АН УРСР разом з відділом був переведений на роботу до Інституту органічної хімії АН УРСР, де працював на по-

саді старшого наукового співробітника до 1984 р., а з 1984 до 2007 р. – у ІХВС НАН України, де у 1990 р. захистив докторську дисертацію.

Під його керівництвом і за його безпосередньої участі були розглянуті кінетичні аспекти і тонкі ефекти механізму гомогенного каталізу реакцій полімеризації, проведено квантово-хімічне моделювання процесів селективного каталізу циклотримеризації ізоціанатів і реакційної здатності ненасичених сполук і гетерокумуленів, запропоноване використання хелатних сполук металів як ініціаторів фотозшивання модифікованих полівінільних сполук, досліджена взаємодія ізоціанатів з біологічно активними сполуками, що характеризуються кетоенольною таутомерією, започатковані дослідження металокомплексного каталізу та металовмісних наноструктурованих полімерних систем, вперше розглянуті реакції полімеризації за участі водорозчинних біополісахаридів.

Ю.М. Нізельський сприяв зростанню кваліфікації багатьох науковців, аспірантів і студентів. Серед його учнів фахівці з різних областей хімії та технології полімерів. Він був членом редколегій наукових журналів, організатором та учасником багатьох наукових конференцій з високомолекулярних сполук, викладав на посаді професора кафедри хімії у Національному університеті „Києво-Могилянська академія“, читав лекції в Донецькому національному університеті та Технічному університеті Вільдау (Німеччина), тісно співпрацював із науковцями Львівської Академії друкарства ім. І.Т.Федорова.

З 1999 року – активний член Наукового Товариства ім. Т.Шевченка. Послідовно працював над проблемами сучасної української хімічної термінології у галузі високомолекулярних сполук, був постійним учасником конференції ”Львівські хімічні читання”. Приділяв увагу “забутим іменам” не лише в хімії, але і в інших ділянках науки. Широта наукових і культурних зацікавлень Ю.М. Нізельського вражала всіх, хто його знав або спілкувався з ним.

Юрій Миколайович Нізельський майже 20 років був незмінним ученим секретарем Спеціалізованої вченої ради із захисту докторських дисертацій інституту. Він – один з небагатьох співробітників Інституту, хто удостоєний подяки ВАК України за вагомий внесок у державну систему атестації наукових кадрів України. Багато нинішніх кандидатів і докторів наук з хімії високомолекулярних сполук і фізики полімерів з вдячністю згадують плідні дискусії з Ю.М. Нізельським і його поради під час захисту дисертацій.

Юрій Миколайович знав багато і щедро ділився своїми знаннями.

Ю.М. Нізельський – автор монографії, понад 300 наукових публікацій, 13 патентів України на винаходи.

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПУБЛІКАЦІЇ

1. *Низельский Ю.Н.* Каталитические свойства / β -дикетонатов металлов. – Киев: Наук, думка, 1983. – 127 с.
2. *Липатова Т.Э., Низельский Ю.Н.* Комплексообразование и механизм катализа реакции образования уретанов / β -дикетонатами меди // Успехи химии полиуретанов. – Киев: Наук, думка, 1972. – С. 214–244.
3. *Козак Н.В., Низельский Ю.Н.* Конформационный отбор канала циклотримеризации изоцианатов каталитической системой третичный аминэпоксид // Теоретич. и эксперим. химия. – 1988. – 24, № 2. – С. 155–161.

4. *Липатов Ю.С., Косянчук Л.Ф., Косенко Л.А., Низельский Ю.Н., Росовицкий В. Ф.* Структурные особенности полимерных систем на основе мародизоцианатов и хелатов трехвалентных металлов // Высокомолекуляр. соединения. Сер. А – 1992. – Т. 34, – № 1. – С. 129–137.
5. *Kozak K, Nizelskii Yu.* Alternative reactivity of isocyanates. Ways of activation in polymerization processes // Ukrainian Polymer J. 1994. – Vol. 3, No.1–4.-P.20–38.
6. *Lipatov Yu.S., Nizelskii Yu.N. Kozak N. V, KravchukA., Kukura Yu.A.* The ultraviolet induced cross linking of the polyvinyl methoxymethacrylamide films containing the transition metal Д-diketonates // Mendeleev Communications. – 1996. – No 4. – P. 148–150.
7. *Нестеренко Г.М., Низельський Ю.М., Козак Н.В.* Теплофізичні властивості флуореніду, субстрата і матеріалу таблеток // Наукові записки. НАУКМА Сер. хімія і хімічна технологія. – 2002. – 20, Ч. II. – С 496–500.
8. *Nizelskii Yu., Kozak N.* In situ nanostructured polyurethanes with immobilized transition metal coordination complexes // J. Macromol. Sci. 2006. – Vol. 46. – P. 1–14.
9. *Юрій Низельський, Наталія Козак* Наноструктурування у системах на основі органічних полімерів і координаційних сполук in situ // Праці НТШ. ХЕМІЯ І БІОХЕМІЯ. 2007. – Т.XVIII. – С.133–150.

*За матеріалами збірника “До 50-річчя ІХВС”
з доповненнями редколегії Праць НТШ*